

กระตานข้าวงานวิจัยใช้ได้จริง :

กระชาย

พืชอาหาร พืชสมุนไพร

กลุ่มวิจัยพฤกษศาสตร์และพืชภัณฑ์พืช
สำนักคุ้มครองพันธุ์พืช กรมวิชาการเกษตร

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Boesenbergia rotunda* (L.) Mansf.
ชื่อสามัญ : Kaempfer
ชื่อวงศ์ : ZINGIBERACEAE
ชื่ออื่น : กระชายดำ กระแอน ชิงทราย (มหาสารคาม) จีปู ชีฟู เปาซอเราะะ เป้าสี่ระแอน (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) ละแอน (ภาคเหนือ) ว่านพระอาทิตย์ (กรุงเทพฯ)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้ล้มลุก ลำต้นเป็นเหง้าสั้น ได้ดิน มีรากสะสมอาหารติดเป็นกระจุก แตกหน่อได้ รากอวบ รูปทรงกระบอกหรือรูปไข่ค่อนข้างยาว ปลายเรียว กว้าง 1-2 เซนติเมตร ยาว 4-10 เซนติเมตร ออกเป็นกระจุก ผิวสีน้ำตาลอ่อน เนื้อในสีเหลือง มีกลิ่นเฉพาะตัว ส่วนที่อยู่เหนือดินเป็นใบ มี 2-7 ใบ ใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปรี กว้าง 5-12 เซนติเมตร ยาว 12-50 เซนติเมตร ปลายเรียวแหลม โคนมนหรือแหลม ขอบเรียบ เส้นกลางใบ ก้านใบ และกาบใบด้านบนเป็นร่อง ด้านล่างนูนเป็นสัน ก้านใบเรียบ ยาว 7-25 เซนติเมตร กาบใบสีชมพู ยาว 7-25 เซนติเมตร ระหว่างก้านใบและกาบใบมีเส้นใบ ช่อดอกแบบช่อเชิงลด ออกที่ยอด ระหว่างกาบใบคู่ในสุด ยาวประมาณ 5 เซนติเมตร แต่ละดอกมีใบประดับ 2 ใบ สีขาวหรือขาวอมชมพูอ่อน รูปใบหอก กว้างประมาณ 8 มิลลิเมตร ยาว 3.5-4.5 เซนติเมตร กลีบเลี้ยงสีขาวหรือขาวอมชมพูอ่อน โคนติดกันเป็นหลอด ยาวประมาณ 1.7 เซนติเมตร ปลายแยกเป็น 3 แฉก กลีบดอกสีขาวหรือขาวอมชมพูอ่อน โคนติดกันเป็นหลอด ยาวประมาณ 6 เซนติเมตร ปลายแยกเป็น 3 กลีบ รูปใบหอก ขนาดไม่เท่ากัน กลีบใหญ่ 1 กลีบ อีก 2 กลีบ ขนาดเท่ากัน กว้างประมาณ 5 มิลลิเมตร ยาวประมาณ 1.5 เซนติเมตร เกสรเพศผู้ 6 อัน แต่ 5 อัน เปลี่ยนไปมีลักษณะเหมือนกลีบดอก โดย 2 กลีบบนสีชมพู รูปไข่กลับ ขนาดเท่ากันอีก 3 กลีบล่างสีชมพูติดกันเป็นกระพุ้ง ปลายแผ่กว้างประมาณ 2.5 เซนติเมตร มีสีชมพูหรือม่วงแดง เป็นเส้นๆ อยู่เกือบทั้งกลีบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งตรงกระเปาะและปลายกลีบ มีเกสรเพศผู้ที่สมบูรณ์ 1 อัน ก้านชูอับเรณูหุ้มก้านเกสรเพศเมีย ผลแก่แตกเป็น 3 เสี่ยง เมล็ดค่อนข้างใหญ่

การขยายพันธุ์ : ใช้เหง้า

การใช้ประโยชน์

ยาแก้แผลในปาก : หัวหรือเหง้ากระชาย ฝนกับน้ำฝนให้ข้นๆแล้วเอาน้ำยาที่ฝนได้ทาแผลในปากใบ - บำรุงธาตุแก้โรคในปาก คอ แก้โลหิตเป็นพิษ ถอนพิษต่างๆ

ยาบำรุงหัวใจ : ใช้เหง้าและรากกระชายปอกเปลือก ล้างน้ำให้สะอาด หั่นตากแห้ง บดเป็นผง ใช้ผงแห้ง 1 ช้อนชา ชงน้ำร้อน ½ ถ้วยชา รับประทานครั้งเดียว

ยาแก้อาการท้องอืด ท้องเฟ้อ จุกเสียด ปวดมวนในท้อง : ใช้เหง้าและราก ประมาณครึ่งกำมือ (สดหนัก 5-10 กรัม, แห้ง 3-5 กรัม) ต้มเอาน้ำดื่ม หรือใช้ปรุงเป็นอาหารรับประทาน

ยาแก้ท้องร่วงท้องเดิน : ใช้เหง้าสด 1-2 เหง้า ตำหรือฝนเหง้าที่บั้งไฟแล้วกับน้ำปูนใส หรือคั้นให้ข้นๆ รับประทานครั้งละ 1-2 ช้อนแกง

ยารักษาอาการจุกไม่ได้กลืน : นำรากกระชายมาตุ๋น

สารเคมี : ทั้งส่วนรากและส่วนต้น ประกอบด้วยสาร alpinetin, pinocembrin, cardamomin, boesenbergin A, inostrobin และน้ำมันหอมระเหย และในส่วนรากยังพบ chavicolonic acid อีกด้วย

ที่มาของข้อมูล : นางสาววิลาสิณี จิตต์บรรจง
นักวิชาการเกษตรชำนาญการพิเศษ

